

APRIL

DNB Magazine nr. 1, 2014

DNB 200 jaar

DNB MAGAZINE

In dit nummer...

4/ DNB: Neerlands pijler van het Eurosysteem
'De Europese economische integratie draagt bij aan de welvaart en de vrede van Europa. Daar wil DNB graag haar steentje aan bijdragen', stelt DNB-president Klaas Knot in een interview over de crisis en de rol van de Nederlandsche Bank.

9/ Kroniek 200 jaar DNB

13/ 200 jaar DNB: vanuit Amsterdam het wijde Europa in
Een schets van de rijke historie van de Nederlandsche Bank.

26/ Bankbiljetten

Onze bankbiljetten waren vaak een lust voor het oog. Een selectie.

INTERVIEWS

32/ Johan Witteveen: 'This is really bad'

33/ Louise Gunning: 'DNB moet waakhond zijn'

34/ Herman Wijffels: 'De continuïteit is sterker dan de vernieuwing'

35/ Edin Mujagic: 'Gebrek aan transparantie werkt speculaties in de hand'

36/ Alexander Rinnooy Kan: 'DNB moet een steun in de rug zijn voor Nederland'

37/ Nout Wellink: 'Risicogebaseerd toezicht is geen heilige graal'

2, 38, 39 & COVER/ Foto's uit het historische archief van DNB

Foto's cover v.l.n.r.

Voorkant boven: Groningen, Amsterdam; midden: Arnhem, Den Haag;

onder: Rotterdam, Amsterdam

Achterkant boven: Rotterdam, Den Bosch; midden: Den Haag, Deventer;

onder: Rotterdam, Den Haag

Goudtransport bij DNB op de Oude Turfmarkt te Amsterdam (foto boven). Foto onder: de geldauto van DNB waarmee Prinses Juliana met haar gezin kort na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog naar IJmuiden vertrok om uit te wijken naar Engeland.

200 jaar

De Nederlandsche Bank bestaat 200 jaar. In deze speciale editie van het DNB Magazine blikken we terug op een rijke en roerige geschiedenis: de geschiedenis van een in 1814 opgerichte Amsterdamse instelling die eerst nationale statuur wist te verwerven en een eeuw later uitgroeide tot onderdeel van één gemeenschappelijk monetair en economisch Europa. Terugblikken, dat doen we met verhalen én beelden. Van het allereerste bankbiljet dat DNB uitgaf tot het nieuwste biljet van 20 euro dat het Eurosysteem in september uitgeeft. Van het allereerste gebouw aan de Oude Turfmarkt tot het huidige hoofdkantoor aan het Frederiksplein. En van een beeld van een goudtransport uit de vorige eeuw tot een foto van de directievlugel anno 2014.

Maar we willen niet blijven steken in het verleden. Op het breukvlak naar een nieuw tijdperk in onze geschiedenis kijken we graag vooruit. Dat doen we in een serie interviews. Daarvoor heeft de redactie de jonge trainees bij DNB op pad gestuurd vanuit het idee *young & bright meets grey & wise*. De trainees leggen hun brandende vragen over de toekomst voor aan Johan Witteveen, Herman Wijffels en andere prominenten, die in antwoord daarop hun visie op de rol en de toekomst van DNB geven. En, *last but not least*, is het woord aan DNB-president Klaas Knot. Hij is er rotsvast van overtuigd dat DNB haar 300-jarig bestaan gaat vieren. 'We zijn en blijven nog altijd het Europa van de naties, dus DNB blijft in Nederland een belangrijke rol houden als aanspreekpunt van het Eurosysteem. Wij zijn Neerlands pijler van het Europees Stelsel van Centrale Banken. En dat zal zo blijven.'

De redactie

DNB: Neerlands pijler van het Eurosysteem

‘We moeten er alert op zijn dat banken de komende jaren weer meer ruimte voor kredietverstrekking krijgen.’ Een interview met DNB-president Klaas Knot. Over de crisis en de rol van de Nederlandsche Bank.

door Marijke Hoogendoorn

De geschiedenis lijkt zich te herhalen. Toen de Nederlandsche Bank twee eeuwen geleden werd opgericht verkeerde de Nederlandse economie in crisis. 200 jaar later staat de economie er evenmin goed voor. Is er een parallel?

‘Wat we toen meemaakten, is toch van een andere orde. Na de Gouden Eeuw, waarin we één van de leidende economische naties van de wereld waren, raakte Nederland in een gestaag, trendmatig verval. Eigenlijk heeft de Nederlandse economie van 1675 tot 1820 stilgestaan. We waren in feite failliet en onze staatsschuld moest getierceerd worden, dat wil zeggen vermindert tot een derde. Dat heeft Napoleon nog gedaan, kort voor 1814. In vergelijking daarmee gaat het ons nu helemaal niet zo slecht. We hebben een ernstige financiële crisis gehad, maar ons land is bepaald niet failliet en er is geen sprake van verval. Integendeel. Het zit wel goed met de structuur van onze economie: daar zit nog altijd flink wat groeipotentieel in.’

Wat doet DNB om deze crisis op te lossen?

‘We zijn op alle fronten de oorzaken aan het aanpakken. Neem het bankwezen. Dat staat er nu beter voor dan vóór de crisis. De buffers zijn meer dan vervijfvoudigd. De kredietverlening is nog wat minder omvangrijk, omdat banken nu nog in de transitie naar hogere buffers zitten om te voldoen aan de hogere kapitaaleisen van Bazel III. Banken zijn daarom ‘zuinig’ met krediet. Daarbij is het ook aannemelijk dat het kredietrisico van sommige bedrijven en huishoudens hoger ligt dan een paar jaar geleden, waardoor banken terughoudender moeten zijn met de kredietverstrekking. Maar dit is iets tijdelijks. We moeten er

alert op zijn dat banken de komende jaren weer meer ruimte voor kredietverstrekking krijgen: nu het economisch weer beter gaat, zullen de kredietwaardigheid én de vraag naar krediet weer toenemen. De kredietverlening moet dan weer ondersteunend aan de reële economie worden, zonder dat opnieuw zeebellen ontstaan. Overigens, de lage kredietverlening van vandaag staat in geen vergelijk tot de situatie van 1814 toen een koopman nergens kon aankloppen voor een krediet. Ook daarom werd in dat jaar DNB opgericht, want behalve dat er behoefte was aan één nationale munt was er behoefte aan een extra kredietverstrekker om de economie weer aan de praat te krijgen. Vandaag de dag is er geen mens in Nederland die ervoor pleit dat DNB als een commerciële bank zelf kredieten moet gaan verlenen. Zo erg als toen is het nu echt niet. Alle ellende is relatief. Dat geldt zeker ook voor de huidige crisis.’

De schuldencrisis hebben we definitief de rug toegekeerd?

‘Het ergste hebben we gehad. Maar er is nog veel werk aan de winkel. In Nederland, en in Europa. We zijn volop geïntegreerd in het eurogebied en hebben de laatste jaren last gehad van de imperfecties in het eurogebied. Ook wij hebben in Nederland beleidsfouten gemaakt, maar die zijn toch van een andere orde dan de fouten die in Zuid-Europa zijn gemaakt. Gelukkig zijn alle landen van het eurogebied nu voortvarend bezig met majeure aanpassingen om hun economie weer concurrerend te maken. Door op alle fronten actie te ondernemen en knelpunten op te lossen, kunnen we deze crisis definitief achter ons laten en er sterker uitkomen dan we er ingingen.’

De eerste flashmob ooit bij DNB: voor een fotoshoot met Klaas Knot en 200 medewerkers op de directie-trap om samen het 200-jarig bestaan van DNB te vieren.

‘Het ergste hebben we gehad’

Wat zijn de belangrijkste hervormingen voor de Nederlandse economie?

‘Een belangrijke oorzaak van de teruggang in Nederland ligt in de woning- en hypotheekmarkt. Overheid, financiële instellingen en DNB zijn nu via diverse maatregelen bezig met het beperken of wegnemen van allerlei prikkels om veel schuld aan te gaan. Zo heeft de regering maatregelen genomen om de hypotheek-renteaftrek te beperken en hebben banken de leenvoorwaarden voor hypotheek aangescherpt, mede op basis van strengere regelgeving. Daarmee wordt het in de toekomst moeilijker om weer zo’n schuldenberg op te bouwen. Andere knelpunten zitten in de structuur van onze arbeidsmarkt. Ook daar zoeken we naar oplossingen. Dan denk ik vooral aan een versoepeling van het ontslagrecht. De flexibiliteit van de Nederlandse werknemer kan nog beter. De trend voor velen is onmiskenbaar ‘van baanzekerheid naar werkzekerheid’. Idealiter moet iedere werknemer zich blijven ontwikkelen en kennis en vaardigheden up-to-date houden, zodat die bij onverhoopt ontslag een goede kans heeft om snel weer elders aan de slag te gaan.’

En als we al die hervormingen hebben volbracht, dan krijgen we straks geen crisis meer?

‘Nee, helaas, zo werkt het niet. Alle maatregelen ten spijt, een crisis is nooit helemaal uit te sluiten. Met alle maatregelen die we nu nemen, kunnen we wel de impact van een toekomstige crisis verkleinen. We doen er bijvoorbeeld nu alles aan om te voorkomen dat de belastingbetaler straks weer moet opdraaien voor een bank die failliet gaat.’

Wat is de rol van DNB daarbij?

‘We staan voor stabiliteit. Onze taak is én blijft het om on-evenwichtigheden en excessen te voorkomen. Als wij zien dat er excessen zijn in het sentiment, dat er sprake is van een buitensporig optimisme of pessimisme, dan is het onze taak om aan de bel te trekken en duidelijk te maken dat dit sentiment in strijd is met de cijfers en wetmatigheden. Dat kan beide kanten opgaan. DNB kan een positief woord geven of juist een waarschuwing afgeven om daarmee een steentje bij te dragen aan stabiliteit. Dat lukt DNB natuurlijk niet in haar eentje. Die pretentie hebben we ook niet. We maken alleen een kans van

slagen als we gezamenlijk onze schouders eronder zetten: DNB, overheid en financiële instellingen.’

En nu de toekomst: hoe gaat onze oude dag eruitzien?

‘We moeten op een andere manier gaan kijken naar onze oudedagsvoorziening. Die moet meer aansluiten bij de flexibiliteit op onze arbeidsmarkt. Ons pensioen is nog altijd op de oude leest geschoeid, geënt op de werknemer die vanaf zijn twintigste tot zijn pensioen bij één en dezelfde werkgever werkt. Dat soort carrièrepaden kent vrijwel niemand meer. Dat betekent dat ons pensioenarrangement zich daarop moet aanpassen en meer ruimte moet laten voor individualisering. We moeten accepteren dat het onbetaalbaar wordt om nu al zekerheid te geven voor een uitkering over dertig jaar. We moeten dus toe naar meer voorwaardelijke pensioenvormen en accepteren dat beleggingen inherent onzeker zijn. Het is onmogelijk om alle risico’s af te dekken. Kortom, we moeten leren leven met een bepaalde mate van onzekerheid. Daarbij zie ik graag dat mensen iets meer vrijheid krijgen. Ik denk dat het goed is om mensen te verplichten om te sparen voor later via een pensioenstelsel, maar ze dan wel iets meer vrijheid te geven om te kiezen waar en in welke vorm. En iedereen die niet kan of wil kiezen, moet dan kunnen terugvallen op een standaardarrangement.’

Hebben we over vijftig jaar nog euromunten en -biljetten?

‘Ja, we zullen altijd behoefte aan cash houden vanwege het gemak en de anonimiteit, maar de trend is dat we steeds meer digitaal en giraal gaan betalen. Ik heb zelf zelden meer dan vijftig euro op zak. Ik betaal eigenlijk alles elektronisch en heb niet de angst dat mijn bank die gegevens zal misbruiken. Maar dat vereist wel adequate privacywetgeving. Voor kleine bedragen op de markt en in de kroeg blijven mensen cash gebruiken.’

Waar staat DNB over tien à twintig jaar?

‘Voor het monetaire beleid zijn we al ruim tien jaar een onderdeel van het Europees Stelsel van Centrale Banken. En met de euro zijn we één in ons betalingsverkeer, van Spanje tot Finland en van Griekenland tot Ierland. Nu ook het banktoezicht vanaf 4 november naar een Europees plan wordt getild, zijn we weer een stap verder in onze transitie. Een transitie van een

Kroniek 200 jaar DNB

van oorsprong puur Nederlandse instelling naar een instelling die onderdeel uitmaakt van een Europese multinational. Dat zal over tien jaar nog beter zichtbaar zijn. We zijn straks de Nederlandse vestiging van het Eurosysteem. Niet als een klein agentschap, maar als een belangrijk bijkantoor. We zijn en blijven nog altijd het Europa van de natielanden, dus DNB blijft een heel belangrijke rol houden als aanspreekpunt van het Eurosysteem. Wij zijn Neerlands pijler van het Europees Stelsel van Centrale Banken. En dat zal zo blijven. De Nederlandsche Bank gaat dus over honderd jaar haar 300-jarig bestaan vieren. Daar ben ik van overtuigd.'

Het toezicht gaat ook op Europese voet verder. Goede zaak?

'Ja. Kijk naar het monetaire beleid. Dat heeft zich met de start van de Economische Monetaire Unie aangepast aan de economische realiteit. De onderlinge verwevenheden van de Europese economieën zijn zo groot geworden dat een land niet meer op eigen houtje monetair beleid kan voeren. Voor Nederland gold dat al langer, want vóór 1999 was de gulden de facto gekoppeld aan de Duitse mark. En als je nu kijkt naar de financiële sector, dan geldt eenzelfde verhaal. Instellingen werken grensoverschrijdend en zijn onderling sterk verweven. Het heeft dus weinig zin om apart beleid in Nederland te voeren voor onze financiële instellingen en regels op te stellen die louter en alleen gelden op nationaal niveau. We zijn toe aan Europese regels, Europees toezicht en een Europees resolutiemechanisme, een mechanisme om problemen op te lossen als het ergens misgaat. Het is mijn overtuiging dat de Europese economische integratie bijdraagt aan de welvaart en de vrede van Europa. Daar wil DNB graag haar steentje aan bijdragen. Over tien jaar zal dat nog weer sterker gelden dan vandaag.'

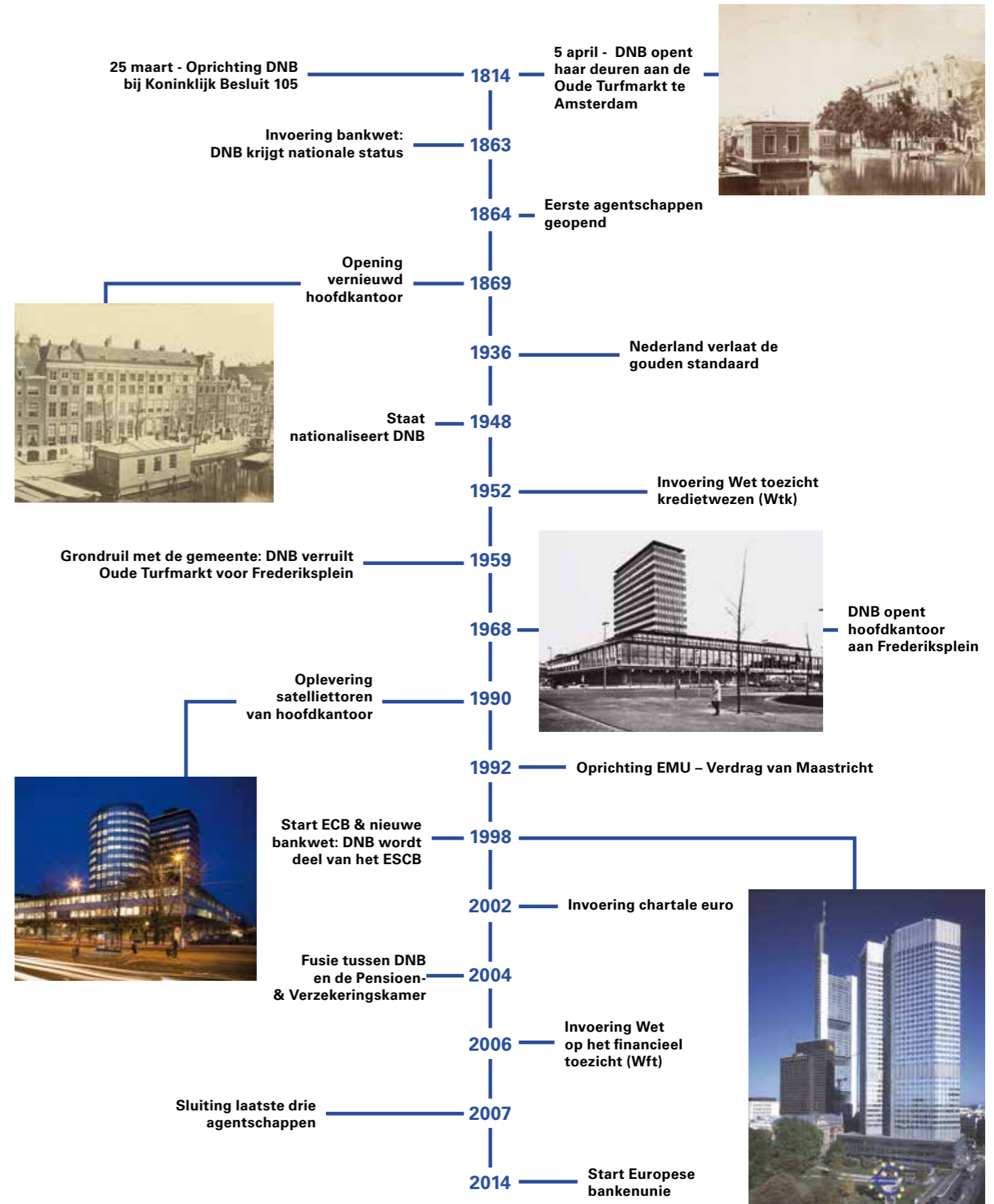
Blijven alle banken straks onder direct toezicht van Frankfurt?

'Ja, wat mij betreft wel. Maar het hoeft niet per se tot in lengte van dagen de ECB te zijn. In Nederland hebben we veel ervaring met de combinatie centrale bank-toezichthouder, maar DNB voert al decennialang geen echt zelfstandig monetair beleid meer. Dat ligt anders voor de ECB. Het is daarom voor mij nog een open vraag of er op een later moment alsnog een aparte Europese instelling zou moeten worden opgericht voor het banktoezicht óf dat dit toezicht inderdaad permanent

bij de ECB moet blijven. De statuur van de ECB staat of valt met een Governing Council die in volledige onafhankelijkheid besluiten neemt over het monetaire beleid, los van alle politieke of financiële belangen van landen of instellingen. Die onafhankelijkheid moet altijd voorop staan. Om zelfs de schijn van toekomstige belangenconflicten in Frankfurt vóór te zijn, kun je de huidige transitie ook zien als onderdeel van een coupeusemodel. Het is hoe dan ook verstandig om het Europees banktoezicht in eerste instantie onder te brengen bij de ECB. Want het Europees banktoezicht heeft vanaf dag één geloofwaardigheid nodig. Door het toezicht onder te brengen bij een instelling die aantoonbaar veel geloofwaardigheid heeft, krijgt de toezichthouder dat aanzien in de schoot geworpen. Als zij dat gezag vervolgens zelf verder uitbouwt, komt er ongetwijfeld een moment waarop het toezicht ook op eigen benen zou kunnen staan. Dan kun je wellicht de huidige gezagsrelatie weer doorknippen.'

Klaas Knot

Prof. dr. K.H.W. Knot (1967) is president van de Nederlandsche Bank sinds 1 juli 2011. Qualitate qua is hij lid van de Raad van Bestuur van de ECB, lid van de Financial Stability Board en governor van het IMF. Naast zijn presidentschap bekleedt Knot verschillende nevenfuncties. Hij is lid van de Board of Directors van de Bank for International Settlements, voorzitter van de Koning Willem I Stichting, voorzitter van het Mr. N.G. Pierson Fonds, voorzitter van de Raad van Toezicht Teylers Museum en voorzitter van de Raad van Toezicht Stichting CliniClowns. Sinds 2005 is hij hoogleraar Economics of Central Banking aan de Rijksuniversiteit Groningen. Voordat Knot toetrad tot de directie van DNB was hij plaatsvervangend thesaurier-generaal en directeur financiële markten bij het ministerie van Financiën (2009 – 2011). Daarvoor werkte hij vanaf 1995 bijna twaalf jaar bij DNB, afgewisseld met functies bij het IMF (1998 – 1999) en de vroegere Pensioen- & Verzekeringkamer (2003 – 2004). Knot studeerde in 1991 cum laude af in de algemene economie aan de Rijksuniversiteit Groningen. In 1995 promoveerde hij tot doctor in de economie.

Vrijdag 25 maart 1814 tekende Willem I het besluit tot oprichting van DNB (zie pagina hiernaast). Dat deed hij nog voor zijn officiële beëdiging tot koning.

BESLUIT

Wij **WILLEM**,

bij de **GRATIE** Gods,
PRINCE VAN **ORANJE-NASSAU**,
SOUVEREIN **VORST**
DER **VEREENIGDE NEDERLANDEN**,
ENZ., ENZ., ENZ.,

In aanmerking nemende de op Ons rustende verpligting om den Koophandel, als den zenuw van dezen Staat, optebeuren uit het verval, waarin voorgaande tijden en omstandigheden denzelven hebben gebracht;

Overwegende, dat bij de hernieuwing van de Commerciële betrekkingen der Vereenigde Nederlanden, de gereede omloop van geld en geldswaarden onder die eerste behoeften moet worden gerekend, in welke het noodzakelijk is te voorzien, om eene gegronde hoop te kunnen voeden om de terugkomst van die welvaart, welke onze Vaders hebben genoten, en welke hierwinning wij, onder den Goddelijken zegen, door een verbond van goede trouw en eerlijkheid met vlijt en volharding onder de ingezetenen dezer Landen mogen verwachten;

Overwegende, dat tot regelmatige bevordering van dien omloop, geen heilzamer middel te vinden is dan de invoering eener op openbaar gezag ingestelde Nationale Bank, bijeengebragt door de vereeniging der middelen van het gemeene Land met die van de Particulieren, en gewaarborgd door reglementaire bepalingen, welke, ten aanzien der door haar in omloop gebrachte waarden, de noodige gerustheid kunnen geven;

Overwegende eindelijk, dat eene dergelijke instelling allezins verdient te worden ondersteund door buitengewone voorregten, welke haar aanwezen krachtig, in deszelfs aard nuttig voor het algemeen en voordelig maken zullen voor allen, die daar aan zullen deel nemen of met dezelve zullen in betrekking komen;

Gehoord Onzen Commissaris-Generaal van Financiën en den Directeur-Generaal der Centrale Kas en der Nationale Schuld,

Hebben besloten en besluiten te arresteren, zoo als gearresteerd wordt bij deze, het volgende Octrooi en Reglement:

(Fiat insertio.)

Zijnde voormelde Commissaris-Generaal en Directeur-Generaal belast met de executie van dit Besluit, het welk in het Staatsblad zal worden geïnfereerd.

Gegeven te Amsterdam, den 25sten Maart van het jaar 1814, het eerste van Onze Regeering.

Willem
Ter Ordonnantie van Z.K.H.,
De Algemeene Secretaris van Staat,
of *N. Falck*

De goudkluis van de Nederlandsche Bank.

200 jaar DNB: vanuit Amsterdam het wijde Europa in

De Nederlandsche Bank viert dit jaar haar 200-jarig bestaan. Reden om stil te staan bij de rijke geschiedenis van een unieke instelling. Een instelling die haar leven begon in de Hollandse polder als ‘hoedster van de gulden’ en die 200 jaar later samen met alle andere centrale banken van het eurogebied streeft naar stabiliteit en welvaart in Europa.

door Cees van Lotringen

Het was op vrijdag 25 maart 1814 dat Willem I de pen oppakte om het besluit tot oprichting van de Nederlandsche Bank (DNB) te tekenen. Het typeert zijn voortvarendheid, want hij deed dit nog vóór zijn officiële beëdiging tot koning. Met de naamgeving wilde hij benadrukken dat deze bank er niet was voor één bepaalde bevolkingsgroep, maar voor de natie als geheel. Hij voegde er nog een beweegreden aan toe: ‘de op ons rustende verplichting, om den Koophandel, als den zenuw van dezen Staat, op te beuren uit het verval, waarin voorgaande tijden en omstandigheden denzelfen hebben gebragt’.

Koning-koopman

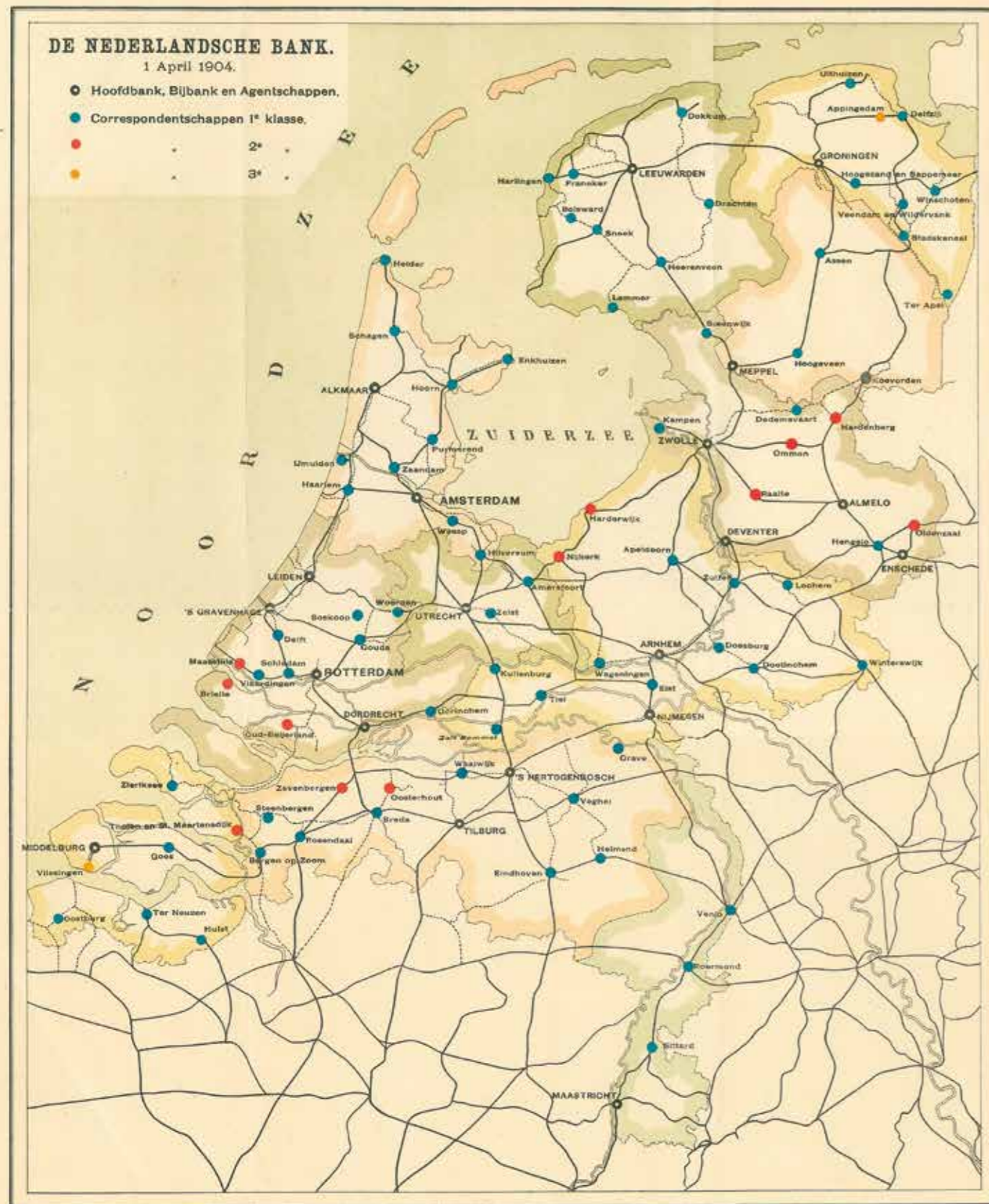
Daarmee reageerde Willem I op het feit dat de Republiek aan het einde van de achttiende eeuw een speelbal was geworden van andere mogendheden. Steeds verder verschrompelde het maatschappelijk vertrouwen dat de Staat haar schulden ooit kon terugbetalen. Hierdoor nam haar macht af alsook het vermogen om het handelsnetwerk van de Hollandse kooplieden te continueren. Eind achttiende eeuw zorgde dat voor de sterk

op Frankrijk geënte Bataafse Republiek, die in het begin van de negentiende eeuw een vervolg kreeg in een door Lodewijk Napoleon Bonaparte aangestuurd Koninkrijk Holland. Er volgde een volledige annexatie door Frankrijk in 1810, maar in 1813 kwam daaraan al een einde toen zijn broer Napoleon Bonaparte gedwongen afstand moest doen van de Franse troon. De toekomst was aan koning Willem I, die met een industrialisatiepolitiek het patroon van de handelsstructuur van de zeventiende en de achttiende eeuw probeerde te doorbreken. Daarin zou hij slechts gedeeltelijk slagen, maar zijn inzet en volharding was van dien aard dat hij de geuzennaam koning-koopman kreeg. De oprichting van de Nederlandsche Bank was daarvan een uiting. Het bijzondere van DNB was dat zij zowel kredietinstelling werd als circulatiebank, oftewel een bank die van de overheid het recht kreeg om bankbiljetten uit te geven.

Wisselbank

Daarmee onderscheidde DNB zich van de Amsterdamse Wisselbank, die in 1609 werd opgericht door de stad

BANKPLAATSEN IN NEDERLAND.

Rond 1900 had de Nederlandsche Bank agentschappen en correspondentschappen in alle provincies.

Amsterdam om een einde te maken aan de chaos in het betalingsverkeer waar honderden verschillende, officieel erkende munten naast elkaar in omloop waren. Bij de Wisselbank konden kooplieden hun goud- en zilverstukken deponeren op rekening in ruil voor een tegoed, het deposito. Daarvoor kregen ze dan een met de hand geschreven ontvangstbewijs, een 'wissel', waarmee ze ook schuldeisers konden betalen. Tegelijkertijd deed de Wisselbank dienst als girobank, waar de rijken geld van hun rekening konden laten overmaken aan derden. Ook ging de Wisselbank kredieten verlenen aan de VOC, de Staten van Holland en de stad Amsterdam. Maar deze aanvankelijk zo succesvolle bank, een van de motoren achter de ontwikkeling van Amsterdam tot economische en financiële wereldhoofdstad in de Gouden Eeuw, zette haar ontwikkeling niet door. Zij groeide niet uit tot een circulatiebank zoals elders wel gebeurde, bijvoorbeeld met de Riksbank die in 1668 van start ging in Zweden. Onze Republiek kwam in een economische neergang en het eens zo dynamische Amsterdam kwijnde weg. In 1820 sloot de Wisselbank haar deuren, zes jaar na de oprichting van de Nederlandsche Bank. Aan DNB werd geen monopolie op de uitgifte van bankbiljetten verleend, maar zij werd wel bevoorrecht ten opzichte van concurrenten door een ontheffing van het zegelrecht, een destijds geldende belasting, op haar biljetten. Bepaald werd dat het namaken van de biljetten van DNB strafbaar was.

Weduwe Borski

De Nederlandsche Bank maakte een wat moeizame start. In de eerste decennia bleven haar economische invloed en geografische reikwijdte gering en vooral beperkt tot Amsterdam. Desondanks was reeds het eerste boekjaar geslaagd te noemen: in 1815 keerde DNB een dividend uit van 5,8 procent. Maar voor de plaatsing van de vijfduizend aandelen liep het aanvankelijk allesbehalve storm. De 'haute finance' van Amsterdam tekende nauwelijks in op de aandelen. Het grootste deel van het aandelenkapitaal, vijf miljoen gulden, werd ingebracht door de koning en de Staat. In 1816 was amper twee derde van de vijfduizend uitgegeven bankaandelen verkocht. Bankiersweduwe en zakenvrouw Johanna Borski (1764-1846) redde de zaak door in 1816 de laatste 1.892 aandelen te kopen tegen een koers van 101 procent. Zij bedong daarbij dat het maatschappelijk kapitaal van de Nederlandsche Bank

gedurende drie jaar niet mocht worden verhoogd. De schaarse aandelen van DNB werden goud waard, mede dankzij het hoge dividend, van bijvoorbeeld ruim tien procent in 1819. Hierdoor kon Borski haar aandelen met grote winst van de hand doen.

Stouter laten werken

Na 1850 bloeide de economie op, waardoor de vraag naar kredieten steeg. Omdat DNB beschikte over een grote voorraad edelmetaal, kon zij voorzien in de groeiende vraag naar kredieten, wat voor de bankiershuizen veel moeilijker was. Zo groeide DNB in de tweede helft van de negentiende eeuw toch uit tot de nationale bank die koning Willem I voor ogen had gestaan. Een belangrijke rol bij de versterking van de positie van DNB had Willem C. Mees, de Rotterdamse bankierszoon die in 1849 als secretaris bij DNB begon en van 1863 tot 1884 haar president was. Mees had uitgesproken opvattingen over de rol van de Nederlandsche Bank. Hij vond dat deze zich moest richten op het dienen van het algemeen belang. Mees stond voor meer transparantie en publiceerde maandelijks cijfers over de circulatie van de bankbiljetten, de rekeningcourant en de metaalvoorraad. Verder werd onder meer de beleningsbevoegdheid van DNB verruimd. Want, zo verklaarde Mees, 'het krediet van de Bank moest men veel stouter laten werken dan vroeger'.

Vaderlijk toezicht

Bij de Bankwet van 1863 kreeg de Nederlandsche Bank nationale status. Haar werd opgedragen agentschappen in het hele land te openen. In alle provincies kwam ten minste één agentschap en in het economisch belangrijke Rotterdam kwam een bijbank, die dezelfde werkzaamheden mocht verrichten als het hoofdkantoor in Amsterdam. Daarnaast kwamen er in kleinere, regionale centra zogenoemde correspondentschappen, die hun werk op provisiebasis deden. Zo groeide de Nederlandsche Bank in een paar jaar tijd uit tot de eerste bank met een landelijk filiaalnet. Dankzij het uitgebreide kantorennetwerk kon de regionale behoefte aan krediet en geld worden gelenigd. Mede hierdoor versnelde de economische groei en spraken sommige historici zelfs van een 'industriële revolutie van Hollandse signatuur'. De economische opbloei leidde ook tot de opkomst van particuliere banken aan het einde van de negentiende eeuw.

De traditionele klanten van DNB, waaronder bedrijven, stapten over naar deze particuliere banken die een breder pakket boden. Op hun beurt klopten deze banken bij DNB aan om het papier van hun klanten te herdisconteren en hun effectenbezit te belenen. Hierdoor konden ze hun eigen kredietverlening aanzienlijk uitbreiden. Het gevolg was dat de rol van DNB geleidelijk veranderde van kredietverschaffer voor het bedrijfsleven naar kredietverschaffer voor het bankwezen. Dit proces zou in de twintigste eeuw worden voltooid. Een belangrijk bijeffect van deze gewijzigde rol was dat DNB inzage wilde hebben in de betrouwbaarheid van haar (bank) klanten. Zij moesten informatie overleggen over de verhouding tussen uitgezette kredieten en hun kapitaal en ook hun maandstaten rapporteren. Het zou de opmaat zijn naar de rol van de Nederlandsche Bank als toezichhouder. Maar voordat die formele rol werd geaccepteerd en wettelijk vastgelegd, bleef het voornamelijk bij informele afspraken die geboekstaafd werden als 'vaderlijk toezicht'.

Zilverbons

De uitbraak van de Eerste Wereldoorlog maakte dat het eerste eeuwfeest van DNB niet uitbundig gevierd kon worden. Integendeel. DNB werd bestormd door bezorgde klanten. Zij hadden de nacht doorgebracht op de stoep van het hoofdkantoor op de Oude Turfmarkt in Amsterdam. Politie moest worden ingezet om de orde te handhaven en flauwgevallen dames moesten met eau de cologne bij hun positieven worden gebracht. Aanleiding voor de bankrun was de beursbel die eind juli 1914 op het nabijgelegen Damrak had geklonken ten teken dat alle dienstplichtigen zich bij hun legereenheid moesten melden. De algehele mobilisatie was ingesteld uit angst dat de Duitsers via Limburg zouden optrekken naar Frankrijk. De snelle verzekering van de Duitse regering dat zij de Nederlandse neutraliteit zou eerbiedigen, deed de rust niet onmiddellijk terugkeren. Dagen achtereen stonden rijen burgers voor het DNB-gebouw.

Doordat bankbiljetten soms werden geweigerd voor betalingen, wendden de mensen zich en masse tot de agentschappen van de Nederlandsche Bank om bankbiljetten te wisselen voor met name gouden en zilveren munten en die vervolgens op te potten. Hierdoor slonk de voorraad bij DNB snel, waardoor het

betalingsverkeer totaal vast dreigde te lopen. DNB-president Gerard Vissering kwam echter op een lumineus idee: hij stelde voor dat de regering voor het zilver tijdelijk waardebonden zou uitgeven, de zogenoemde zilverbons. Al een week na de mobilisatie konden de eerste zilverbons tegen bankbiljetten worden verwisseld. Tegelijkertijd was er bij bedrijven sprake van een grote behoefte aan bankbiljetten. DNB kon deze vraag niet aan en besloot tot de uitgifte van hulpbiljetten. Dit waren eenvoudige papiertjes met een simpele sierrand en veelal zonder watermerk.

Het vertrouwen in de gulden bleef in deze hectische dagen rotsvast, ook na de tijdelijke verlaging van de verplichte metaaldekking van de dagelijks opeisbare schuld van DNB van veertig naar twintig procent. Pas in 1929 werd deze verlaging ongedaan gemaakt.

Slapende oude dame

De snelle interventie van DNB was een Herculestaak: er moesten zoveel biljetten worden vervoerd dat het onmogelijk allemaal per trein kon en voor het eerst moesten auto's voor het geldtransport worden ingezet. Tegelijkertijd werd DNB verzocht deel te nemen aan een steunfonds voor beursleden die in betalingsmoeilijkheden zouden kunnen raken. De Amsterdamse 'haute finance' kwam naar de Oude Turfmarkt en de directie van DNB deed de toezegging 200 miljoen gulden voor het steunfonds beschikbaar te stellen. De acute crisis luwde, waarop DNB-president Vissering met gepaste trots kon schrijven: '... Wij waren plotseling de absoluut centrale inrichting geworden, waaromheen alles zich concentreerde ...' DNB veranderde van 'een slapende oude dame plots in een zeer levendige instelling'. Zo raakte zij betrokken bij de financiering van de goederenvoorziening, werd zij ingeschakeld bij regeringsaankopen van buitenlands graan en speelde zij een initiërende rol bij de oprichting van de Nederlandsche Uitvoer Maatschappij (NUM). En ook bij een verrekeningssysteem tussen Amsterdamse banken, dat later landelijke betekenis zou krijgen, speelde DNB een essentiële rol.

Lender of last resort

De Nederlandsche Bank won in 1914 aan nationale statuur. Niet alleen wist zij een langdurige bankrun te voorkomen bij het

Bankrun 1914: na de oproep tot mobilisatie stonden mensen in lange rijen bij DNB om bankbiljetten te wisselen voor gouden en zilveren munten. Boven Den Haag; onder Amsterdam.

Op de pagina's 20 en 21 een foto van de directievlucht anno 2014.

Verzetsstrijder Walraven van Hall: de man achter de grootste bankfraude ooit in ons land.

uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Ook hielp mee dat in de jaren twintig duidelijk werd dat enkele banken te veel krediet hadden uitgezet tegen onvoldoende onderpand. Sommige banken gingen hierdoor failliet, andere moesten worden gesaneerd. DNB trad in een aantal gevallen op als *lender of last resort* of dwong reorganisaties af. Doel hiervan was om een domino-effect van omvallende banken en dus een financiële crisis te voorkomen. Dat lukte waardoor DNB tijdens het interbellum haar status van een bank voor de gehele natie wist te bestendigen.

Bankroof

Ook in de Tweede Wereldoorlog speelde de Nederlandsche Bank een bijzondere rol. Achter de schermen, maar toch. Zo vluchtte koningin Wilhelmina kort na de Duitse inval met een gepantserde geldauto van DNB naar Engeland. En een paar jaar later stonden de broers Walraven en Gijs van Hall aan de wieg van de grootste bankfraude ooit in ons land. Eind 1944 kwam verzetsstrijder Gijs van Hall op het idee de kas van het Nationaal Steunfonds – de ‘bank van het verzet’ – te spekken door schatkistpromessen, een soort kortlopende staatsobligaties, te vervalsen. Het verzet zou deze vervalsingen omruilen voor de echte promessen in de kluizen van DNB aan de Oude Turfmarkt. Walraven van Hall voerde het plan uit met toestemming van de Nederlandse overheid en DNB-president Trip, die in 1941 was afgetreden. Vijftien keer voerden Van Hall en kassier-generaal C.W. Ritter met gevaar voor eigen leven deze ruilactie uit. Met de verkoop van de ontvreemde promessen wisten ze in totaal vijftig miljoen gulden op te halen voor de bank van het verzet. Het is de enige bankfraude uit de geschiedenis waar de Nederlandsche Bank gelukkig mee is.

Gouden standaard

De rol van DNB werd verder verzwaaard bij de Bankwet van 1948. Vastgelegd werd dat zij de hoedster van de gulden was. Daarvoor diende artikel 9, lid 1, van de wet: ‘... de waarde van de Nederlandse geldeenheid te reguleren op zodanige wijze als voor ’s lands welvaart het meest dienstig is, en daarbij die waarde zoveel mogelijk te stabiliseren ...’. In de praktijk had DNB deze rol al sinds de oprichting in 1814 omdat zij bankbiljetten mocht uitgeven, maar tot het midden van de negentiende eeuw verrichtten Nederlanders het leeuwendeel van hun transacties vooral

met munten. Toen duidelijk werd dat DNB voldoende liquiditeit aanhield in de vorm van munten en muntspecie, won zij het vertrouwen van het publiek in de door haar uitgegeven bankbiljetten. Hierdoor werd het aandeel bankbiljetten in de totale geldhoeveelheid na 1850 steeds groter. Dit zorgde voor een evolutie van het monetaire beleid van DNB: na de zilveren (1847-1875) en de gouden standaard (1874-1914 en 1925-1936), kwam er in 1936 een einde aan het metallieke geldstelsel. Bankbiljetten waren niet langer inwisselbaar voor goud en de acceptatie van papiergeld werd een kwestie van vertrouwen. Net als veel andere landen koos Nederland er toen voor om de conjunctuur te beïnvloeden door monetair beleid en sociaaleconomisch beleid meer samen te laten optrekken. Dat was de belangrijkste achterliggende reden om DNB in 1948 te nationaliseren en haar taak uitsluitend een publieke taak te laten zijn, waarin zij dienstbaar moest zijn aan welvaartsbeleid in ruime zin.

Kapitein

De nationalisatie had vergaande gevolgen, ook voor de relatie tussen DNB en de regering. Als het er echt op aan kwam, dan kon de laatste een aanwijzing geven ‘... ter coördinatie van de monetaire en financiële politiek der regering en de politiek van de bank ...’. Een dergelijke aanwijzing, neergelegd in artikel 26 van de Bankwet, was in de ogen van de initiatiefnemer minister van Financiën Pieter Liefstinck een ultimatum remedium: het machtsmiddel moest zo afschrikwekkend zijn, dat zowel de minister als de centralebankpresident er alles aan zou doen om te zorgen dat zij nooit gebruikt zou worden – en zo is het tot de nieuwe Bankwet van 1998 ook altijd geweest. DNB-president Marius Holtrop verwoordde die relatie in 1964 heel beeldend: ‘Er is op het schip van de Staat maar één kapitein, en dat is de regering. Maar de wetgever heeft (...) voorgeschreven dat in het zo moeilijke vaarwater van de monetaire politiek, het schip van de Staat gebruik dient te maken van de diensten van een loods. Die loods is de Nederlandsche Bank. Een ervaren kapitein vertrouwt op zijn loods. Maar zoals iedere zeevarende weet, blijft, ook wanneer de loods aan boord is en de navigatie voert, de kapitein de laatste verantwoordelijkheid dragen.’ Het dichtst bij een aanwijzing is het volgens de overlevering in 1975 gekomen, toen centralebankpresident Jelle Zijlstra aangaf dat hij niet bereid was tot een directe monetaire financiering

van de zwaar uit de pas gelopen overheidsuitgaven. Premier Den Uyl liet onderzoeken onder welke condities hij DNB een aanwijzing kon geven. Uiteindelijk zag de regering hier echter van af, omdat Zijlstra als oud-minister van Financiën en als ex-premier een geweldig gezag in Nederland genoot. Ook zijn opvolger Wim Duisenberg toonde zich zelfbewust. Zo merkte hij eens op in een vraaggesprek over zijn verhouding met premier Ruud Lubbers: 'Lubbers is de minister-president, maar ik ben de president.' Het was bedoeld als een grapje, maar het gaf goed weer hoe subtiel de machtsverhoudingen en de rolverdeling in die tijd tussen regering en centrale bank wel waren.

Fusies

Bij de Bankwet van 1948 kreeg DNB de verantwoordelijkheid voor de bankbiljettencirculatie, het vergemakkelijken van het girale geldverkeer en het bevorderen van het betalingsverkeer met het buitenland. Daarnaast moet zij het toezicht uitoefenen op kredietinstellingen. Dat laatste was tot dan toe een officiële taak geweest, maar werd bij de Wet toezicht kredietwezen (Wtk) in 1952 formeel vastgelegd. Hierbij kreeg DNB vergaande bevoegdheden om bij particuliere banken in te grijpen. Tot de dag van vandaag geldt dat banken pas mogen fuseren of deelnemen in branchegenoten of verzekeraars mits DNB een 'verklaring van geen bezwaar' heeft afgegeven.

Tot ver in de jaren negentig van de vorige eeuw was het micro-prudentieel toezicht in Nederland sectorgericht. DNB zag toe op banken, beleggingsinstellingen en wisselkantoren, de Stichting Toezicht Effectenverkeer (STE) oefende toezicht uit op aan de beurs genoteerde beleggingsinstellingen en beursfondsen, en de Pensioen- en Verzekeringskamer (PVK) richtte zich op pensioenfondsen en verzekeraars. Maar de financiële wereld raakte steeds meer vervlochten door nationale én internationale fusies van instellingen. Tegelijkertijd raakten ook producten steeds meer met elkaar verweven. Hierdoor kwamen toezichthouders soms in elkaars vaarwater, wat weleens tot verwarring bij onder toezicht staande instellingen kon leiden. In 1999 werd een Raad van Financiële Toezichthouders opgericht om sectoroverschrijdende toezichtkwesties te bespreken. Drie jaar later veranderde de opzet opnieuw: DNB en PVK kregen het prudentieel toezicht toebedeeld, dat waakt over de gezondheid van de financiële instellingen. De STE werd omgedoopt in de Autoriteit Financiële

Markten (AFM) en kreeg het gedragstoezicht op financiële instellingen als verantwoordelijkheid. Ook ging de AFM toezien op de wijze waarop instellingen communiceren met hun klanten en zij werd verantwoordelijk voor de verlening van vergunningen voor beleggingsinstellingen. In 2004 kwam het tot een fusie tussen de prudentiële toezichthouders, DNB en de PVK.

Lehman Brothers

De steeds verdergaande integratie van het toezicht in Nederland kon echter niet voorkomen dat in september 2008 met de ondergang van de Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers duidelijk werd dat zowel het toezicht als de wet- en regelgeving geen gelijke tred had gehouden met de ontwikkelingen in de wereldeconomie. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw was vanuit de Angelsaksische wereld een proces van liberalisering en deregulering ingezet, dat wereldwijd werd nagevolgd. Dit proces was gepaard gegaan met een mondialisering van markten en bedrijven en had gezorgd voor een ongekennde innovatie, alsook voor meer welvaart.

De kredietcrisis kreeg door de vervlechting van markten, bedrijven en producten het karakter van een heuse systeemcrisis. Daarbij kwamen lacunes in het toezichtkader naar voren, zoals de te lage kapitaaleisen aan banken en het ontbreken van een internationale standaard voor liquiditeit. Voormalig DNB-president Nout Wellink zei daarover in het 2011 verschenen boek *Nout Wellink aan het woord*: 'Half september viel Lehman Brothers. Dat veroorzaakte een enorme schok, het ging dwars door de haarvaten van het wereldwijde financiële stelsel heen. Niet toevallig kwamen ABN AMRO en Fortis daarna in de problemen, en kwam ook IJsland in zwaar weer. Je kunt dan op microniveau wijzen naar Jantje of Pietje en beweren dat die het niet goed heeft gedaan, maar er zat een gemeenschappelijke oorzaak achter. De fundamenten waren veel wrakker dan we ons gerealiseerd hadden (-).'

De zeer diepe schok van de kredietcrisis, alsook de maatschappelijke kritiek op het toezicht, zette DNB aan tot zelfreflectie. DNB koos voor een meer vooruitblikkend en instellingoverstijgend perspectief, een nauwe aansluiting tussen macro- en microtoezicht én meer aandacht voor het bedrijfsmodel, de strategie, alsook het gedrag en de cultuur van de onder toezicht staande instellingen.

Persconferentie kredietcrisis 3 oktober 2008: DNB-president Nout Wellink, minister-president Jan Peter Balkenende en minister van Financiën Wouter Bos maken bekend dat de Nederlandse overheid voor 100 procent eigenaar is geworden van Fortis Nederland.

Wim Duisenberg, president van de Europese Centrale Bank, op een persconferentie in Frankfurt, 5 juli 2001.

Europees toezicht

Tegelijkertijd is er een onmiskenbare trend naar internationale afstemming, regelgeving en beleidscoördinatie. Denk aan de nieuwe toezichtkaders Bazel III voor banken en Solvency II voor verzekeraars. En per 4 november 2014 gaat de Europese bankenunie van start, waarbij de ECB direct toezicht gaat houden op alle significante banken van Europa. Dit is het Europese antwoord op de kredietcrisis. Die crisis heeft namelijk inzichtelijk gemaakt dat financiële instellingen in Europa zo groot kunnen zijn, dat zij in een dodelijke omhelzing verzeild kunnen raken met de nationale overheidsbegrotingen. Hierdoor zou de financiële stabiliteit van het hele eurogebied op het spel kunnen komen te staan. Om dat te voorkomen, komt er een Raad van Toezicht bij de ECB met vergaande bevoegdheden in het toezicht op alle 4.000 banken in Europa. Tegelijkertijd komt er een Europees resolutiemechanisme, een Europees resolutiefonds en een Europees depositogarantiestelsel.

Slangarrangement

De komst van het Europees banktoezicht, in de vorm van een Supervisory Board die formeel onder de Governing Council, de Raad van Bestuur, van de ECB valt, maakt duidelijk hoe toezicht, financiële stabiliteit en monetair beleid steeds meer toegroeien naar afstemming en beslissingsbevoegdheid op Europees niveau. Voor het monetaire beleid werd die trend overigens al na de Tweede Wereldoorlog ingezet. Na de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) kwam de Europese Economische Gemeenschap (EEG), die uiteindelijk – in 1992 – leidde tot een gemeenschappelijke binnenmarkt met een vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen. Parallel hieraan, in de jaren zestig van de vorige eeuw, ontsproot ook het idee van een monetaire unie. Eerst kwam er een zogenoemd slangarrangement, waarin de EEG-landen de wisselkoers van hun valuta ten opzichte van elkaar onder controle probeerden te houden. Maar dit liep stuk op tegengestelde economische en monetaire belangen tussen Duitsland en Nederland enerzijds en Frankrijk en Italië anderzijds. Uit dit slangarrangement kwam in 1979 het Frans-Duitse idee voort van een Europees Monetair Stelsel (EMS). Tien jaar later, in 1989, presenteerde Jacques Delors, voorzitter van de Europese Commissie, een follow-up: de Economische en

Monetaire Unie (EMU) en de invoering van één gemeenschappelijke Europese munt, de euro. Dit voornemen werd in 1992 vastgelegd in het Verdrag van Maastricht.

Mr. Euro

In 1999 was het zover: een aantal lidstaten van de Europese Unie besloot tot de oprichting van de Economische Monetaire Unie. Toen werd de euro ingevoerd, de girale althans, en werden de wisselkoersen van de euro ten opzichte van de oude nationale valuta beklonken. Drie jaar lang was er een muntunie met een gezamenlijke girale euro, maar zonder een tastbare gemeenschappelijke munt. Het was op 1 januari 2002 dat de burgers van Europa de eerste eurobiljetten en -munten in handen kregen. In Nederland kwam een nieuwe Bankwet, waarin is vastgelegd dat DNB een geïntegreerd onderdeel vormt van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB). Vanaf 1 januari 1999 wordt het monetaire beleid bepaald door de Raad van Bestuur van de Europese Centrale Bank (ECB) in Frankfurt. Haar eerste president werd de Nederlander Wim Duisenberg, die zich al snel de bijnaam Mr. Euro verwierf. In de voltallige Raad van Bestuur hebben de presidenten van de nationale centrale banken van alle lidstaten zitting. Gezamenlijk, maar *à titre personnel*, bepalen Klaas Knot, zijn collega centralebankpresidenten én de ECB-directieleden het Europese monetaire beleid. De aangesloten nationale centrale banken geven er uitvoering aan.

Apotheose

De eenheidsmunt is de apotheose van een decennialange historische ontwikkeling waarin gestreefd is naar een vrij verkeer van goederen, kapitaal en arbeid ter bevordering van vrede en veiligheid. De gulden, die kan bogen op een geschiedenis van bijna 450 jaar en waarvan DNB grofweg twee eeuwen lang de hoedster is geweest, werd omwille van dat breed gedragen historische doel vervangen. Daar wordt nu een nieuwe pijler aan toegevoegd: ook het banktoezicht wordt naar Europees niveau getild. De in 1814 opgerichte Amsterdamse instelling, die zich eens een nationale allure wist te verwerven, is na twee eeuwen uitgegroeid tot een volwaardige deelnemer van een waarlijk pan-Europese instelling. •

Bankbiljetten

Onze bankbiljetten waren vaak een lust voor het oog. Maar ook de verhalen erachter zijn stuk voor stuk juweeltjes. Een selectie uit de indrukwekkende reeks biljetten die de Nederlandsche Bank in 200 jaar heeft uitgegeven.

Roodborstje Op 5 april 1814, een paar dagen na de oprichting, geeft DNB haar allereerste bankbiljet uit. Het Roodborstje dankt haar naam aan de rode kleur op de voorkant; de achterkant is blanco. Het biljet verschijnt in meerdere waarden, van f 25 tot f 1000. De eerste series worden met de hand ingevuld en ondertekend. De sierrand is opgebouwd uit losse muzieknoden, die op een aantal plekken expres gebroken zijn. Dit is een geheim veiligheidskenmerk, alleen bekend bij de kassiers van DNB. Het biljet blijft in omloop tot 1825.

Reliëfrand Een wat slaperig kijkende Nederlandse leeuw siert de rand van dit biljet, dat in de jaren 1862 – 1928 in omloop is. In de leeuwenkop schuilt het portret van DNB-president Mees. Dat is een veiligheidskenmerk, want dat is moeilijk na te maken, en tegelijkertijd een eerbetoon aan Mees' inzet bij de ontwikkeling van de bankbiljettenserie Reliëfrand. Het biljet van f 25 heeft een gele voorkant, en wordt daarom in de volksmond het geeltje genoemd. Die naam blijft bijna anderhalve eeuw in zwang, ook toen het vijfentwintigje al lang een andere kleur had gekregen en geel de kleur van het vijftigje werd.

Arbeid en Welvaart In 1904 verschijnt voor het eerst een tienguldenbiljet. Op dit tientje staan een stoere smid, als vertegenwoordiger van de Arbeid, en een elegant geklede vrouw, als symbool voor de Welvaart, die elkaar de hand reiken. Anderen zien dat net even anders: zij zien veeleer een armzalige smidsknecht en een stadse juffer op sandalen. Het biljet leidt dan ook tot spotprenten en kritiek. Desondanks is het een succes: het komt tot een herdruk.

Zeeuwse vrouw Zelden heeft een biljet zoveel ophef veroorzaakt als de Zeeuwse vrouw, in de volksmond ook wel 'kop en schotel' genoemd. Ten eerste moet reeds in de ontwerpfase de muts van katholieke snit vervangen worden door een muts van protestants model. En dat dit biljet suggereert dat heel Nederland zich in klederdracht hult, valt evenmin in goede aarde. Voeg daarbij een fiks schandaal in de privésfeer: de dienstbode van de DNB-vertegenwoordiger in Middelburg heeft model gestaan voor dit biljet. Dat leidt tot zoveel geruchten dat hij en plein public moet verklaren dat weliswaar de kap van zijn dienstbode is gebruikt, maar dat zij in het echt bij lange na niet zo'n beauty is ...

Roerganger Eind 1924 besluit DNB een biljet van twintig gulden uit te geven. Er is in die tijd kritiek op de vormgeving van de bankbiljetten, dus het roer moet om. En wat is dan mooier dan het typisch Hollandse beeld van een stoere visserman in oliejas en zuidwester, met beide handen aan het stuurrad in een hevige storm? Dit beeld is ook nog eens een eerbetoon aan Joost van Vollenhoven, een te jong overleden DNB-directielid én verwoed zeezeiler. Dat de zeespiegel volmaakt glad is ondanks de zware storm, dat wekt wel enige bevreemding.

Lieftincktientje Weinig bankbiljetten spreken zo tot de verbeelding als het Lieftincktientje. Na de bevrijding saneert minister van Financiën Lieftinck al het geld, in een poging een eind te maken aan het zwart verdiende geld uit de oorlogsjaren. Iedereen moet zijn oude geld inleveren en uitleggen hoe die daaraan gekomen is. In ruil voor die ingeleverde munten en biljetten krijgen alle Nederlanders op 26 september 1945 het tientje van Lieftinck, in de vorm van twee papieren rijksdaalders en vijf papieren guldens. Mensen die helemaal geen cent hebben ingeleverd en geen enkel tegoed hebben, kunnen het tientje lenen. Iedereen moet met dat 'Lieftincktientje' de week zien door te komen. Het hier afgebeelde tientje kwam pas op 3 oktober in circulatie.

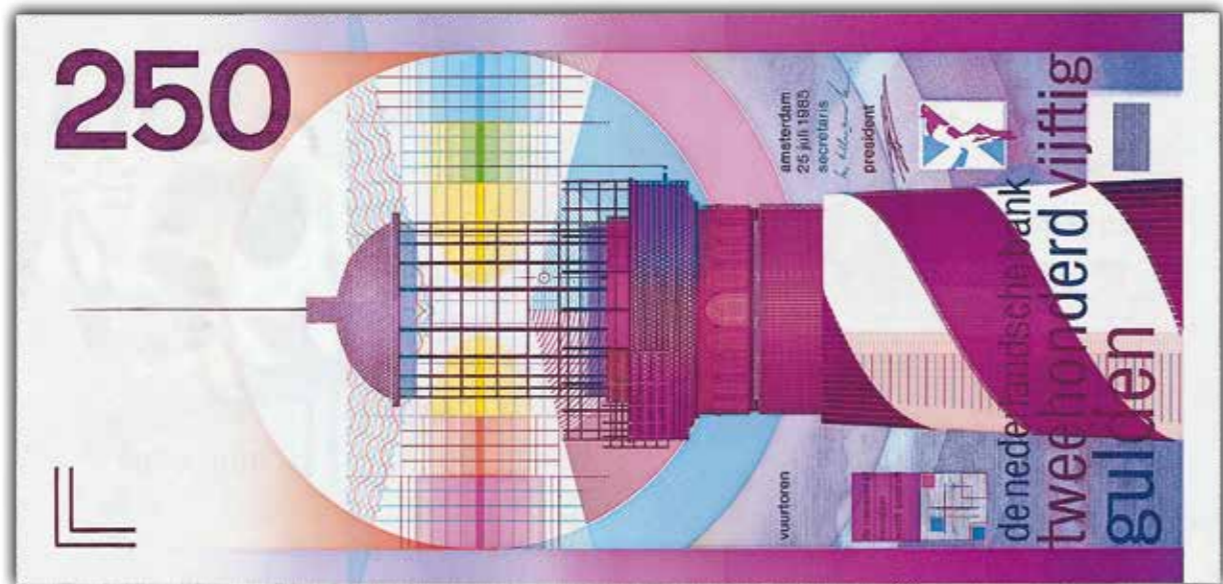
Koning Salomo Het graveren van de afbeelding op dit biljet kost bijna een jaar. Tijdens het productieproces wordt de ontwerper Sleper gehuisvest bij de drukker om zo direct contact te kunnen onderhouden. Op het biljet staat Koning Salomo, met op de achtergrond de bisschopsstad Tours, en Sint Maarten die zijn mantel in tweeën snijdt en deelt met een bedelaar. Kort na de uitgifte van dit biljet in 1952 ontstaat er een relletje in de Tweede kamer. SGP-kamerlid dominee Zandt verzoekt tot intrekking van het biljet omdat het roomse propaganda zou zijn. Dat gebeurt niet. Het biljet blijft in omloop tot 1961.

Hugo de Groot Om meer consistentie te krijgen in de bankbiljetten wordt begin jaren vijftig een prijsvraag uitgeschreven, met als thema historische Nederlanders. De serie staat bekend als de Erflaters. Voor het tientje valt de keuze op staatsman Hugo de Groot (1583-1645). Zijn uiterst serieuze blik heeft hij overigens te danken aan de drukker. De ontwerper schetst namelijk een wat minder gelijkend beeld, maar met een wat warmere uitstraling. De drukker vindt dat niet passen bij zoiets serieus als een bankbiljet en grijpt in. Zo krijgt De Groot een *new look*: een staatsman én bankbiljet waardig.

Zonnebloem Begin jaren tachtig komt een eind aan de portrettraditie en breekt een nieuw tijdperk aan met de natuurserie van ontwerper Oxenaar. Zijn eerste biljet is de Snip uit 1981, het biljet van honderd gulden met op de voorkant de oer-Hollandse watersnip. De Zonnebloem uit 1982 wordt een van de toppers uit onze guldenbiljetten-geschiedenis. Het fel gekleurde biljet zit vol bijen. Op de bloem, op het watermerk en op de achterzijde ligt een oranje raster. Als je er met je nagel over krast, hoor je het geluid van zoemende bijen.

Vuurtoren Dit is het enige biljet van *f*250 dat ooit is uitgebracht. Het hoort tot de natuurserie van Oxenaar, alhoewel de vuurtoren zelf geen natuur is, maar er wel middenin staat. Voor dit ontwerp vond hij inspiratie in de vuurtoren bij Haamstede. Het biljet heeft enkele niet-officiële trekjes. Zo heeft Oxenaar stiekem de namen van twee vriendinnen en een kleindochter verwerkt in het ontwerp. Dit buiten medeweten van DNB en de drukkerij om. Deze actie wordt niet bepaald gewaardeerd. Maar het biljet zelf krijgt alom een zeer hoge waardering.

Ijsvogel De Ijsvogel uit 1997 is het laatste Nederlandse bankbiljet vóór de euro. Met de bankbiljetten-serie van ontwerper Drupsteen wordt afstand genomen van de herkenbare afbeelding. Terwijl bankbiljetten in het verleden vaak sympathieke bijnamen ontleen aan de afbeeldingen, moet men bij dit biljet inspiratie halen uit het watermerk: de Ijsvogel. Overigens verwijst de cirkel met gele, sterachtige figuren onbewust naar de euro. Het is het enige bankbiljet met de handtekening van oud-DNB-president Nout Wellink.

Eurobiljet De eerste serie eurobiljetten werd in 2002 uitgegeven. De meningen zijn verdeeld. In Nederland is het publiek positief over de kleuren, maar minder over de vormgeving. Punt van kritiek is dat er helemaal geen mensen op staan. Dat wekt de suggestie dat de Europese Unie alleen maar over geld gaat, en niet over de mensen. Daarom is de vormgeving aangepast. In de nieuwe serie eurobiljetten staat prinses Europa in het watermerk. Dat moet het biljet een wat meer menselijke uitstraling geven.

‘This is really bad’

‘De machine draait nu zo hard en maakt zo veel winst, dat er wat zand in gestrooid moet worden.’ Een interview met oud-minister van Financiën en IMF-topman Johan Witteveen.

door Yvo Mudde en Pieter Krans

Hoe heeft u de financiële sector zien veranderen?

‘Ik zie een veel fellere gerichtheid op winst op de korte termijn, zonder daarbij om te kijken naar het belang van de klant en andere belangen. Ik lees nu het boek *The Wolf of Wall Street* en dan denk ik: “Dit getuigt van een slechte mentaliteit, *this is really bad*”. Natuurlijk ligt dat voor elk land weer wat anders. Ik herken dit bijvoorbeeld niet in wat ik vroeger bij de AMRO-bank heb meegemaakt.’

Ziet u een manier om deze ontwikkeling te beteugelen?

‘Ik ben voorstander van de *Tobin tax*, de financiële transactietaks die oorspronkelijk bedoeld was voor alle valutatransacties. Velen zijn hier tegen, ik ben voor. De machine draait nu zo hard en maakt zo veel winst, dat er wat zand in gestrooid moet worden.’

Hoe ziet u de rol van DNB in de toekomst?

‘Behoud van onafhankelijkheid is cruciaal. DNB zou naar mijn idee een nog onafhankelijker positie kunnen innemen, zoals in de tijd van Zijlstra. Nederland kan daarop nog meer aansturen, wat zeker goed zou zijn gezien de ontwikkeling van een groter wordend Europa.’

U toonde zich progressiever dan anderen bij de schuldencrisis?

‘Absoluut. Ik had graag gezien dat het IMF Europese landen

had geholpen. Dan was de rekening niet op de belastingbetaler afgeschoven en waren de financiële markten gerustgesteld. Sommige landen vonden dat het IMF eigenlijk geen steun moest verlenen omdat Europa rijk is. Maar deze argumentatie is onjuist. Vroeger heeft het IMF met succes een trekking voor Engeland uitgevoerd; ondanks haar rijkdom zag iedereen de noodzaak hiervan.’

Hoe kijkt u naar de hervormingen binnen de bancaire sector (Bazel III)?

‘Ik vind het een moeilijk dilemma: dat wat structureel gewenst is, is conjunctureel ongewenst. Ik onderschrijf dat het eigen vermogen van banken aanzienlijk groter zou moeten zijn. Het idee om aandeelhouders en obligatiehouders aan te spreken bij een faillissement vind ik een goede zaak.’

Heeft u nog tips voor het toezicht?

‘Ik denk dat het belangrijk en goed is als het toezicht op afstand plaatsvindt. Hiermee wordt een zekere onafhankelijkheid gewaarborgd. Maar het zal altijd moeilijk blijven. Het is immers een kwestie van beoordelingen en die zijn altijd subjectief. In het verleden is gebleken dat dit goed mis kan gaan. Kijk naar SNS Reaal. De directie werd toentertijd geprezen. Het waren ondernemers die lef hadden. Dat ze lef hadden is ook gebleken.’ •

‘DNB moet waakhond zijn’

‘DNB doet ontzettend veel voor ons, al is dat niet altijd even zichtbaar.’ Een interview met Louise Gunning, voorzitter van het college van bestuur van de Universiteit van Amsterdam.

door Maurits Kruithof en Alfred Prevoo

Wat doet de Nederlandsche Bank voor de welvaart van stad en land?

‘De Nederlandsche Bank hoort te zorgen voor vertrouwen: dat is de belangrijkste pijler van een stabiele economie. De laatste jaren hebben we in Nederland, net als in de rest van Europa, gemerkt dat bij gebrek aan vertrouwen de consumenten en bedrijven de hand op de knip houden.’

En verder?

‘DNB doet ontzettend veel voor ons, al is dat niet altijd even zichtbaar. Zo neemt DNB de zorg op zich voor een goed betalingsverkeer. Als ik mijn geld van de ene op de andere rekening stort, wil ik de garantie hebben dat dit geld aankomt. DNB ziet daarop toe.’

Hebben de UvA en DNB een hechte band?

‘De Universiteit van Amsterdam en DNB hebben altijd een sterke band gehad. Als partner is DNB nauw betrokken bij het vaststellen van het curriculum van de Duisenberg School of Finance, een samenwerkingsverband van meerdere onderwijsinstellingen waaronder de UvA. Daarnaast zijn onze onderzoek-

kers betrokken bij diverse onderzoeksprojecten van DNB. En het is inmiddels een traditie geworden dat de DNB-president zich aan de tand laat voelen door onze economiestudenten bij het discussieplatform *Room for Discussion*.’

In welk opzicht is DNB nu anders dan vroeger?

‘De rol van de Nederlandsche Bank is de afgelopen 200 jaar natuurlijk enorm veranderd. DNB begon ooit als ‘biljetendrukker’ aan de Oude Turfmarkt in Amsterdam, in het pand waar nu het Allard Pierson Museum van de UvA is gevestigd.’

En hoe kijkt u nu naar DNB in het Europese speelveld?

‘Ook al wordt het monetaire beleid in Frankfurt bepaald en het toezichtbeleid vooral in Brussel, het blijft belangrijk dat DNB een gezaghebbende toezichthouder blijft, die helpt het consumentenvertrouwen in banken te herstellen. DNB moet erop blijven toezien dat financiële instellingen hun verplichtingen nakomen, gezond zijn, geen producten verkopen die onbegrijpelijk zijn of consumenten duperen. Een klant moet weten dat zijn bank solide is. DNB moet, wellicht nog meer dan in het verleden, een waakhond zijn.’ •

‘De continuïteit is sterker dan de vernieuwing’

‘De huidige rust wordt alleen met veel trapezeachtig werk in stand gehouden.’ Een interview met oud-SER-voorzitter en multicommissaris Herman Wijffels.

door Alinda Heemskerk en Matthijs Hannink

Wat is uw beeld van DNB?

‘Ik heb DNB eigenlijk niet zo heel veel zien veranderen vanaf 1981, toen ik toetrad tot de directie van de Rabobank, tot en met nu. De continuïteit is sterker dan de vernieuwing. Na de crisis zit DNB er wel meer bovenop en is zij transparanter geworden. Maar ik zie ook een bureaucratiseringstendens, waarbij het er vooral om gaat dat alle dossiers compleet zijn. Dat heeft de bank verder van de klant verwijderd.’

Hoe denkt u dat DNB zou reageren op een volgende economische schok?

‘Moeilijk te zeggen, want wat wordt de volgende economische schok? Ik zie wel twee grote risico's. Ik denk dat de opkomst van de cyclische economie zal leiden tot grote disruptieve effecten in industriële sectoren. Denk bijvoorbeeld aan de grote verliezen bij energiecentrales en de opkomst van 3D-printen. Het bankwezen, inclusief DNB, heeft daar nog onvoldoende oog voor. Het stimulerende monetaire beleid van centrale banken vind ik ook risicovol. De beurskoersen stijgen alleen maar omdat de Fed zoveel geld in de economie pompt. Op termijn kan dat beleid tot wantrouwen in de waarde van geld leiden. Iedereen denkt dat de crisis voorbij is, maar de huidige situatie wordt met trapezeachtig werk in stand gehouden.’

Hoe heeft u zelf de crisis van 2008 ervaren?

‘De crisis verbaasde me eigenlijk niet echt. Vanaf de jaren negentig was ik al wantrouwig over het groeiende speculatieve gehalte van het financiële systeem. Dat kwam niet alleen door deregulering, maar ook door de overstap op *fair value accounting* en het gebruik van de dagrente bij balansberekeningen.’

Waar kwam die ontwikkeling vandaan?

‘Het was in de ogen van Wall Street het perfectioneren van het kapitalisme na de val van de Berlijnse Muur: het idee dat een onderneming niets meer is dan een contant gemaakte toekomstige kasstroom. Alles moest verhandelbaar zijn, dus dagelijks te berekenen. En daar werd de beloning dan aan gekoppeld. Ik heb daarvoor toen gewaarschuwd, maar dat nam men niet serieus omdat de Rabobank zelf geen grote beursgenoteerde speler was.’

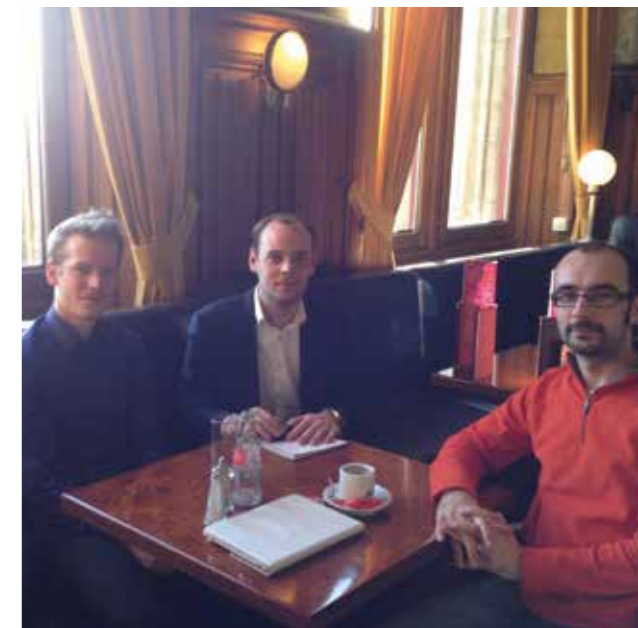
Heeft de sector zich aangepast?

‘Alle Nederlandse banken werken hard aan een betere dienstverlening. Het vertrouwensherstel is alleen nog mondjesmaat. Dat komt ook omdat veel excessen van voor de crisis nu nog nagalmen. De uitlopers van het ongeremde aandeelhouderskapitalisme zijn nog niet verwerkt. Uiteindelijk moeten mensen over banken weer denken: ik kan op ze rekenen. Maar vertrouwen gaat te paard en komt te voet.’ •

‘Gebrek aan transparantie werkt speculaties in de hand’

‘Centrale banken holden niet alleen onze koopkracht uit, maar riepen daarmee ook ander onheil af, waaronder de crisis.’ Een interview met econoom Edin Mujagic, auteur van ‘DNB: een monetaire geschiedenis van Nederland sinds 1814’ dat medio april verschijnt.

door Maurits Kruithof en Yvo Mudde

De laatste vijf jaar is DNB vaak negatief in het nieuws geweest. Hoe ziet u het functioneren van DNB?

‘Het is niet logisch om DNB af te rekenen op alleen de laatste vijf jaar: er zijn nog 195 jaren meer historie. Kijk naar de historische feiten en houd je daaraan! Als je kijkt naar afzonderlijke centrale banken, heeft DNB het relatief gezien heel goed gedaan. De gulden hoorde tot de top-5 meest sterke munten wereldwijd en de inflatie in Nederland was relatief laag. Dit is onder andere te danken aan de onafhankelijke positie die DNB innam. In de eerste honderd jaar was DNB bewonderenswaardig onafhankelijk geweest. Terwijl de koning vroeg om actie van DNB, zei de DNB-president vaak “nee!” in de wetenschap dat de koning de macht had om DNB niet veel later, soms zelfs een jaar later, op te heffen. Dat is lef hebben.’

Wat doet de Nederlandsche Bank voor de welvaart van stad en land?

‘De opdracht van DNB uit 1948 is vrij helder: zorg ervoor dat de waarde van de gulden stabiel blijft. In de periode tussen de Tweede Wereldoorlog en midden jaren zeventig had DNB autonomie over eigen beleid omdat het kapitaalverkeer sterk

aan banden was gelegd. Dit is de enige periode in die 200 jaar dat DNB autonomie kende. Juist in die jaren was er een hoge inflatie, hoger dan het gemiddelde in ontwikkelde landen. Dit werd onder andere veroorzaakt door een te grote geldgroei. Dit heeft oud-DNB-president Jelle Zijlstra later in zijn biografie bevestigd: DNB heeft gefaald.’

Wat ziet u DNB in de toekomst graag doen?

‘Ik zou graag zien dat DNB twee dingen verandert in de toekomst. Ten eerste moet er meer aandacht komen voor het historisch economische en monetaire besef, want Nederland heeft een rijke monetaire geschiedenis waar veel van te leren valt. Ten tweede heeft DNB een rol als voorlichter van het publiek, die zij wat krachtiger mag vervullen. Immers, DNB moet verantwoording afleggen aan het publiek en daarvoor moet zij transparanter worden. DNB moet bij de ECB bepleiten de notulen van de beleidsvergaderingen na vijf jaar openbaar te maken, net zoals bij de Fed. Geslotenheid, het niet-transparant zijn naar het publiek, werkt speculaties in de hand. Het zou een gouden zet zijn als DNB zich inzet voor de openbaarmaking van de notulen en meer transparantie over de hele linie.’ •

‘DNB moet een steun in de rug zijn voor Nederland’

‘De kunst van het toezicht houden is het zoeken naar de juiste balans.’ Een interview met Alexander Rinnooy Kan, voormalig SER-voorzitter en huidig rvc-voorzitter van DNB.

door Pieter Krans en Alfred Prevoo

Wat moet DNB doen voor de gemiddelde Nederlander?

‘DNB moet voor de economie in brede zin een steun in de rug zijn. Dat kan zij doen door haar kernfuncties goed uit te voeren en zo een veilige en betrouwbare economische omgeving te creëren.’

Eind 2014 krijgt de ECB het directe toezicht op de grootste banken van Europa. Een Europees resolutiemechanisme en een Europees depositogarantiestelsel volgen later. Goede zaak? ‘Er zijn grote hervormingen gaande binnen Europa. Deze hervormingen impliceren significante soevereiniteitsverdrachten. De Europese bankenunie, het Europees resolutiemechanisme en het Europees depositogarantiestelsel zijn belangrijke voorbeelden van deze hervormingen. Ik ben aangenaam verrast door het tempo waarmee dit nieuwe stelsel tot stand aan het komen is. De ECB zet een enorme toezichtorganisatie op, waar 800 mensen gaan werken. Het is eigenlijk ongelooflijk hoe snel het allemaal gaat: een paar jaar geleden was Europees banktoezicht nog ondenkbaar. Maar de crisis heeft de noodzaak van dergelijk toezicht aangetoond.’

Bent u direct betrokken bij de reorganisatie van het banktoezicht?

‘Ja, als toezichthouder denken we in de periferie mee. Het banktoezicht gaat de facto naar Frankfurt en wordt dus aan

onze verantwoordelijkheid onttrokken, net zoals het monetaire beleid in het verleden. Dit heeft grote consequenties voor de financiële instellingen en voor DNB.’

Gaat Bazel III ver genoeg? Worden de goede maatregelen genomen?

‘De perfecte regel zou simpel zijn: voorkomen dat er ooit iets mis zou kunnen gaan. Dit is helaas niet mogelijk, aangezien dat bijna per definitie al te belastend is voor de instellingen zelf. De kunst van het toezicht houden is het zoeken naar de juiste balans. Deze balans is lastig te bepalen. Instellingen zullen gauw aangeven dat het wel een onsje minder kan, terwijl de centrale bankier aan de vorige crisis een ‘dit nooit meer gevoel’ heeft overgehouden. De afgelopen jaren is er veel vertrouwen verloren gegaan en het herwinnen daarvan is een enorme klus: ook voor de banken. Toen ik als voorzitter van de raad van commissarissen aantrad, waren de grootste problemen achter de rug. De nieuwe directie had al veel gedaan om het tij te keren. Als raad moeten we proberen om het vertrouwen verder te bevorderen en de directie te steunen in deze overgangsfase van de toezichtsystematiek.’

‘Risicogebaseerd toezicht is geen heilige graal’

‘Het is belangrijk onafhankelijkheid te waarborgen en niet mee te gaan met de meute.’ Een interview met Nout Wellink, oud-DNB-president en nu commissaris van de Bank of China.

door Yvo Mudde en Alfred Prevoo

Voelt u zich meer bankier of toezichthouder?

‘Ik ben meer een monetaire man, altijd al geweest. Tot de crisis bemoeide ik me slechts zijdelings met het toezicht. Na het uitbreken van de crisis kreeg het toezicht natuurlijk de hoogste prioriteit.’

Hoe kijkt u terug op de ontwikkelingen?

‘Je ziet een duidelijk breukvlak. In het begin kon DNB als autonome instelling functioneren. DNB was onafhankelijk in het toezicht en het monetaire beleid. Met de komst van de EMU en straks de Europese bankenunie verliest DNB haar autonomie. Tegelijkertijd groeit de dynamiek wereldwijd. Dit vergroot het belang en de uitdaging van onze onafhankelijke instituten.’

Kunt u een voorbeeld geven?

‘Na de kredietcrisis hebben we de risico’s van toen proberen dicht te timmeren met regelgeving. Dat is belangrijk, maar we lopen het risico ons hiermee tevreden te stellen. De wereld blijft veranderen en alleen de toekomstige risico’s zijn relevant. DNB moet met open vizier vooruitkijken. Daarbij is het belangrijk onafhankelijkheid te waarborgen en niet mee te gaan met de meute.’

Hoe kijkt u tegen risicogebaseerd toezicht aan?

‘Risicogebaseerd toezicht biedt bankiers handvaten, maar is geen heilige graal. Banken moeten grotere buffers aanhouden om de kans op nieuwe crises te verkleinen. Met het Bazels comité streefden we naar een hogere leverage-eis: de 3% die hieruit is gekomen, dat was een compromis. Wij hadden gehoopt dat landen hier een schepje bovenop zouden doen.’

Kunt u ons een *insidersview* van China geven?

‘China staat midden in het proces van liberalisering. We weten uit eerdere ervaringen dat het tempo van de liberalisering delicaat is. Van Rusland en Turkije hebben we geleerd dat een te hoog tempo niet altijd gelukkig uitpakt, maar een te laag tempo kan weer het risico van ongecontroleerde schaduwmarkten met zich meebrengen. Hoe dan ook, de liberalisering van China brengt een nieuwe dynamiek in de wereldeconomie.’

Wat kunnen wij van de Chinezen leren?

‘Wij zijn erg op het individu gericht. In China ligt het accent op de samenleving. De uitgangspunten zijn dus anders. Wij zouden wat meer van hen moeten leren en omgekeerd. We kunnen heel veel van elkaar leren.’

DNB Magazine is een uitgave van de Nederlandsche Bank.

Redactieadres:
DNB Magazine
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
Magazine@DNB.nl
www.dnb.nl

Hoofredactie:
Flore Kraaijeveld

Eindredactie:
Marijke Hoogendoorn

Aan dit nummer werkten mee:
ANP Photo, DNB historisch archief, Gert Eijkelboom, Matthijs Hannink, Alinda Heemsker, Kees Hummel (foto flashmob), Lieneke Jansen, Erik van der Kam, Pieter Krans, Maurits Kruihof, Christiaan Krouwels (foto Klaas Knot), Jannes Linders (fotospread pagina 20), Cees van Lotringen, Rob Meulemans, Yvo Mudde, Alfred Prevoo, Martin Stahl (foto ECB-gebouw pagina 9), Alexander Strengers, Kalina Tytko Tyliczynska

Vormgeving en druk:
Joh. Enschede (vormgeving)
Fd-Repro en Post (productie)
Drukkerij De Bink (drukwerk)

Abonnementen
Een abonnement op DNB Magazine is gratis en uitsluitend schriftelijk of per e-mail aan te vragen. Adreswijzigingen en opzeggingen eveneens schriftelijk opgeven.

Artikelen uit DNB Magazine mogen niet zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

Foto's uit het historisch archief van DNB, v.l.n.r. en van boven naar onder:
Amsterdam, Dordrecht, Amsterdam
Amsterdam, Den Haag, Amsterdam
Amsterdam, Amsterdam, Rotterdam

Twee eeuwen gebouwen van DNB:
agentschappen & hoofdgebouw.

